

Oliwia Skoczylas

studentka, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

ORCID: 0000-0001-9007-3622

oliwia.skoczylas97@gmail.com

Rola prokuratora w postępowaniu cywilnym

Wprowadzenie

Ustawa Kodeks postępowania cywilnego została uchwalona 23 kwietnia 1964 r. Od tego czasu katalog uprawnień prokuratora w postępowaniu cywilnym jest stale poszerzany, co w doktrynie nierzadko spotyka się z dezaprobatą. Podnoszone są twierdzenia, że prokurator dysponuje zbyt szeroką autonomią w tym postępowaniu. Pojawiają się także zdania mówiące, że powinno się dążyć do umniejszenia jego roli w postępowaniu cywilnym, a nie odwrotnie. Ustawodawca niejednokrotnie podkreśla, że zmiany prawa są odzwierciedleniem rzeczywistych potrzeb społecznych. Ostatnia reforma Kodeksu postępowania cywilnego, obowiązująca od 7 listopada 2019 r., była niezwykle obszerna¹. Zmiany objęły niemal wszystkie instytucje występujące na gruncie postępowania cywilnego, jednak przepisy normujące udział prokuratora w procesie cywilnym nie zmieniły swojego kształtu. W uzasadnieniu projektu nowelizacji jako jeden z głównych celów zmian wskazano usprawnienie i przyspieszenie postępowania. Można zatem przyjąć, że w ocenie ustawodawcy znowelizowanie Kodeksu w zakresie udziału prokuratora w sprawach cywilnych nie miało by wpływu na dynamikę procesu.

Choć prokurator pełni istotną rolę w postępowaniu cywilnym, przede wszystkim w związku z korzyściami społecznymi, jakie wynikają z jego udziału, to Kodeks reguluje jedynie kwestie zasadnicze w tym zakresie. Mimo wyodrębnienia tytułu poświęconego prokuratorowi ilość przepisów,

¹ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2020 poz. 288.

jakie normują jego udział w sprawach cywilnych, jest niewielka. Jest to zaledwie sześć artykułów, siedem wraz z podstawą ujętą w tytule wstępnym Kodeksu. Należy jednak pamiętać, że ilość przepisów nie zawsze znajduje swoje odzwierciedlenie w jakości przedstawienia danej materii. Zwykle to właśnie spójne i zwarte regulacje są uznawane przez odbiorców za rzeczowe. Fakt uregulowania jedynie fundamentalnych kwestii, świadczy o racjonalnym spojrzeniu legislatury na tę problematykę. Doktryna, wspierając się orzecznictwem, dokonuje kolejnych wykładni przepisów, których brzmienie nie jest jednoznaczne, jednak racjonalne prawo powinno być konstruowane w taki sposób, aby nie były konieczne jego częste modyfikacje. W takie ramy wpisują się przepisy normujące udział prokuratora w postępowaniu cywilnym. Przepisy te nie odnoszą się do kwestii szczegółowych, a ogólnych, przez co mają uniwersalny charakter.

Prokurator jest podmiotem szczególnym, bo innym niż materialnie uprawniony do udziału w postępowaniu. Nie jest to jedyny taki podmiot wprowadzony do postępowania cywilnego, ale z pewnością jego rola jest dalece odmienna od pozostałych w tej kategorii. Tak na przykład rolą rzeczników w postępowaniu cywilnym jest ochrona praw i wolności obywateli, które gwarantowane są w demokratycznym państwie, jeśli zawiodą inne mechanizmy przewidziane przez prawo². Natomiast rola prokuratora sprowadza się przede wszystkim do ochrony praworządności – w postępowaniu cywilnym, z wyjątkiem prokuratora, nie występuje podmiot, którego zadaniem byłoby czuwanie nad przestrzeganiem prawa i ochrona interesu społecznego, a potrzeba takiej ochrony z pewnością zachodzi.

Rozważania koncentrują się na omówieniu przepisów poświęconych instytucji prokuratora w postępowaniu cywilnym, a także podkreśleniu jego niebagatelnej pozycji ustrojowej w tym postępowaniu.

Podstawa prawna udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym

Na podstawie art. 7 k.p.c. prokurator może występować w postępowaniu cywilnym, dysponując zdolnością sądową i procesową. Zgodnie z tym przepisem działa on w postępowaniu jako organ państwowy, który wykonuje funkcję sprecyzowaną ustawowo i nie może korzystać z zastępstwa pełnomocnika procesowego. Wszelkie jego decyzje w postępowaniu muszą być zatem podejmowane przezeń samodzielnie. Na rolę prokuratora zwrócono uwagę już w tytule wstępnym Ustawy Kodeks postępowania cywilnego; ustawodawca

² Por. K. Markiewicz, A. Torbus, *Między prokuratorem a organizacjami pozarządowymi – udział podmiotów innych niż materialnie uprawnione (uwagi de lege lata i de lege ferenda)*, [w:] *idem, Podmioty w postępowaniu cywilnym*, C.H. Beck, Warszawa 2018.

zaznaczył w ten sposób doniosłość i zarazem potrzebę jego aktywności w tego rodzaju postępowaniu³.

Udział prokuratora dzieli się w sposób dwojaki na fakultatywny, czyli niekonieczny, ale możliwy, oraz obligatoryjny, czyli niezbędny. Udział fakultatywny jest zależny od oceny własnej potrzeby i celowości udziału prokuratora w postępowaniu. Taka potrzeba, zgodnie z przepisem art. 7 k.p.c., zachodzi, gdy wymagane jest podjęcie ochrony praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. Trudno nazwać ten wymóg warunkiem *sine qua non*, bowiem mowa tutaj o fakultatywnym udziale prokuratora, jednak bez zaistnienia potrzeby ochrony wskazanych wartości udział prokuratora w sprawie jest niecelowy, dlatego warunek ten można uznać za konieczny. Aby warunek zaistniał, wystarczy wystąpienie jednej z wymienionych przesłanek. Odstępstwo od tej zasady dotyczy spraw z zakresu prawa rodzinnego, gdzie prokurator może wytoczyć powództwo tylko w wypadkach ściśle określonych przez Ustawę. W przepisach szczególnych można zetknąć się z obowiązkowym udziałem prokuratora w postępowaniu cywilnym, przede wszystkim w postępowaniu o ubezwłasnowolnienie, które każdorazowo toczy się z jego udziałem⁴. W takich sprawach ingerencja w prawa danej jednostki jest na tyle duża, że udział prokuratora jest zawsze konieczny, co ma w szczególności zapewnić ochronę praworządności i praw uczestników postępowania. Postępowanie w przedmiocie skierowania na leczenie odwykowe przewiduje natomiast możliwość zainicjowania postępowania przez prokuratora.

Regulacja zawarta w art. 7 k.p.c. została rozwinięta w art. 55–60 k.p.c. W art. 7 zd.2 k.p.c. zawarto przedmiotowe ograniczenie udziału prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego. Prokurator może w takich sprawach wytoczyć powództwo tylko w zakresie określonym przez przepisy prawa materialnego – ograniczenie to odnosi się wyłącznie do postępowania procesowego. Powództwo o rozwód i powództwo o separację są tymi, których prokurator wytaczać nie może, w szczególności z uwagi na ich wysoce osobisty charakter. Prokurator, *a contrario* do ograniczenia zawartego w art. 7 zd. 2 k.p.c., może wytaczać powództwa w sprawach rodzinnych o charakterze majątkowym bez żadnych ograniczeń⁵.

³ Por. A. Marciniak, *Art. 7. Udział prokuratora*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1: *Komentarz. art. 1–205*, red. *idem*, C.H. Beck, Warszawa 2019, s. 2–4.

⁴ E. Marszałkowska-Krześ, *Art. 7. Udział prokuratora*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, Warszawa 2019

⁵ M. Kosek, *Wytoczenie powództwa przez prokuratora w sprawach cywilnych w świetle obowiązującego Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] *idem*, *Powództwo prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego*, C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 4.

Podstawa udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym unormowana została również w art. 3 ust. 1 pkt 2 Ustawy prawo o prokuraturze. W tym przepisie wskazano zadania prokuratora, tj. „wytaczanie powództw w sprawach cywilnych oraz składanie wniosków i udział w postępowaniu sądowym w sprawach cywilnych, z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, jeżeli tego wymaga ochrona praworządności, interesu społecznego, własności lub praw obywateli”⁶. Także Ustawa o kosztach w sprawach cywilnych odnosi się do udziału prokuratora, stanowiąc w art. 96 ust. 1 pkt 6, że prokurator, występując w postępowaniu jako organ państwowy, nie ma obowiązku uiszczania kosztów sądowych.

Formy udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym

Stosownie do wskazanych regulacji prokurator może brać udział w postępowaniu w dwóch formach. Może wstąpić do toczącego się postępowania albo wytoczyć powództwo lub wniosek w postępowaniu nieprocesowym na rzecz konkretnie oznaczonej osoby, która będzie wówczas w procesie stroną w znaczeniu materialnym. Prokurator jest obowiązany wskazać w pozwie taką osobę w sposób, który umożliwi sądowi jej zidentyfikowanie. Jeżeli prokurator uchybi temu obowiązkowi, pozew wniesiony „w trybie art. 56 dotknięty jest brakiem formalnym”⁷. Obowiązek oznaczania osoby, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo, nie zachodzi w sprawach o charakterze niemajątkowym z zakresu prawa rodzinnego. Tego rodzaju sprawy cechuje często konfliktowość i dynamika, przez co prokurator nie może dokonać na wstępie oceny słuszności stanowiska prezentowanego wyłącznie przez jednego z uczestników. Niewiązanie prokuratora z żadną ze stron umożliwia mu swobodne działanie w procesie. Z tego względu w tego typu sprawach pozywa on wszystkie osoby danego stosunku prawnego⁸. Jeśli prokurator wytoczy powództwo na rzecz konkretnie oznaczonego podmiotu, będzie występował jako strona w znaczeniu formalnym, dochodząc roszczeń w imieniu innego podmiotu, któremu, w jego ocenie, przysługuje dane prawo materialne⁹. Natomiast jeżeli wytoczy powództwo w interesie publicznym, będzie dysponował legitymacją procesową materialną, czyli

⁶ Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze, Dz.U. 2016 poz. 177.

⁷ A. Partyk, *Art. 55.4. Powództwo na rzecz oznaczonej osoby*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, red. O.M. Piaskowska, WKP, Warszawa 2020.

⁸ *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, M. Jędrzejewska, P. Grzegorzczak, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 286.

⁹ K. Markiewicz, A. Torbus, *op. cit.*, s. 3.

zdolnością do występowania w sprawie w charakterze strony¹⁰. „Zasadność wystąpienia z odpowiednim powództwem jest pozostawiona decyzji prokuratora i nie podlega kontroli sądu”¹¹.

Prokurator, działając w pełni samodzielnie, może wytoczyć powództwo samoistne, pozywając wszystkie podmioty określonego stosunku prawnego, gdyż współuczestnictwo tych osób jest w sprawie konieczne. Będą to przede wszystkim sprawy, w których ma nastąpić ustalenie nieważności czynności prawnej z powodów wskazanych w art. 58 k.c. Podstawą prawną takiego działania prokuratora jest art. 57 k.p.c., na fundamencie którego wytacza on wówczas powództwo „w celu ochrony praworządności [...] zwykle wbrew interesom pozwanych”¹². W takich sprawach prokurator nie działa zatem w celu ochrony jednostkowych interesów, lecz praworządności i szeroko definiowanego interesu społecznego. W sprawach o zasądzenie świadczenia każdorazowo występuje on na rzecz określonej osoby, a więc nie ma prawa do wytoczenia powództwa samodzielnego na podstawie art. 57 k.p.c.¹³

Podstawa wynikająca z przepisu art. 60 k.p.c. legitymuje prokuratora do udziału w toczącym się już postępowaniu, niezależnie od tego, na jakim stadium się ono znajduje, czyli zarówno w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, jak i w postępowaniu odwoławczym, do czasu jego prawomocnego zakończenia. „Natomiast wstąpienie prokuratora do udziału w sprawie po zamknięciu rozprawy odwoławczej jawi się – bez jej otworzenia na nowo – jako bezprzedmiotowe i niedopuszczalne”¹⁴. Określenie *stadium* nie odnosi się do postępowania przed Sądem Najwyższym, ponieważ „cel i przedmiot postępowania przed Sądem Najwyższym jest inny niż przedmiot i cel postępowania przed sądem powszechnym”¹⁵. Dlatego też uprawnienie do działania na podstawie art. 60 ogranicza się do postępowania przed sądem pierwszej i drugiej instancji.

Formy udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym dzielą się na wytoczenie powództwa i wstąpienie do już toczącego się postępowania. O ile pierwsza z nich jest objęta ograniczeniem unormowanym w art. 7 zd. 2 k.p.c.,

¹⁰ Por. G. Jędrejek, *Legitymacja procesowa w postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019, s. 13–14.

¹¹ Wyrok SN z dnia 23.02.2017 r., V CSK 248/16, LEX nr 2327130.

¹² Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 78/15, OSNC 2016, nr 12, poz. 139.

¹³ Por. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze...*, *op. cit.*, s. 286–290.

¹⁴ A. Partyk, *Art. 60. 1. Uprawnienia prokuratora*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe...*, *op. cit.*

¹⁵ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07, OSNC 2008, nr 11, poz. 122.

o tyle druga forma, polegająca na przystąpieniu do już toczącego się postępowania, nie doznaje ograniczeń – w konsekwencji prokurator może wstąpić do trwającego postępowania także w sprawach rodzinnych o charakterze niemajątkowym, w tym do sprawy rozwodowej¹⁶. Prokurator, który wytoczył powództwo, występuje w postępowaniu jako strona procesowa. Jeśli jednak wstąpił do toczącego się postępowania na podstawie art. 60 k.p.c., nie można go uznać za stronę¹⁷. Działając na tej podstawie, nie występuje jako pełnomocnik procesowy strony, ponieważ jego rola sprowadza się do reprezentowania interesu publicznego. Oznacza to, że twierdzenia przytaczane przez niego mogą działać zarówno na korzyść, jak i niekorzyść strony postępowania, co oczywiście nie mogłoby zaistnieć, gdyby prokurator pełnił funkcję pełnomocnika strony¹⁸.

Udział prokuratora w toczącym się postępowaniu może zaistnieć w dwóch postaciach. Stosownie do art. 60 § 1 k.p.c. może on złożyć oświadczenie o wstąpieniu do postępowania albo zgodnie § 2 może przyłączyć się do postępowania, zaskarżając orzeczenie sądowe, od którego służy środek odwoławczy. Wstąpienie przez złożenie oświadczenia zgodnie z przepisami postępowania cywilnego oznacza, że prokurator może złożyć oświadczenie w formie ustnej lub pisemnej. Sama czynność złożenia oświadczenia ma jednak charakter odformalizowany. Wstąpienie do postępowania może mieć miejsce w przypadku, kiedy udział prokuratora w tym postępowaniu ma charakter fakultatywny. Sąd orzekający stosownie do art. 59 k.p.c. zawiadamia prokuratora o toczącym się postępowaniu, jeżeli uznaje jego udział za potrzebny. Doktryna zwraca uwagę, że jeśli sąd nie skorzysta z przepisu art. 59, nie oznacza to, że strona została w ten sposób pozbawiona możliwości obrony swoich praw. Jeśli jednak zaniechanie zawiadomienia prokuratora wpłynie merytorycznie na treść rozstrzygnięcia, wówczas będzie można podnosić, że doszło do naruszenia art. 59 k.p.c.¹⁹ Jeżeli prokurator zdecyduje się przystąpić do postępowania, przekazuje sądowi jednoznaczną, niebudzącą wątpliwości informację w postaci oświadczenia; „Wstąpienie do postępowania nie może nastąpić w sposób milczący”²⁰. Zawiadomienie ze strony sądu nie może zobowiązywać prokuratora do przekazania sądowi oświadczenia o wstąpieniu

¹⁶ M. Kosek, *op. cit.*

¹⁷ A. Marciniak, *Art. 7. Udział prokuratora...*, *op. cit.*

¹⁸ A. Partyk, *Art. 60. 3. Uprawnienia prokuratora*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe...*, *op. cit.*

¹⁹ *Eadem*, *Art. 59. 1. Zawiadomienie prokuratora*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe...*, *op. cit.*

²⁰ T. Szancilo, *Art. 60. Przystąpienie do sprawy*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505*³⁹, t. 1, C.H. Beck, Warszawa 2019.

pod rygorem uznania że wstąpił, jeżeli nie złoży oświadczenia o odmowie wstąpienia w odpowiednim terminie. Decyzja prokuratora w tej kwestii jest indywidualna i ma charakter autonomiczny, niezależny od sądu.

Prokurator, przystępując do postępowania, ma obowiązek zaznaczyć, do której ze stron przystępuje. Może również wstąpić do postępowania bez uprzedniego zawiadomienia przez sąd, na skutek uzyskania informacji niezbędnych do podjęcia takiej decyzji od stron lub osób trzecich. Możliwość podjęcia czynności bez uprzedniego zawiadomienia przez sąd jest wyrazem społecznego charakteru działania prokuratora w sprawach cywilnych. Gdyby możliwość działania uzależniona była od zawiadamiania przez sąd, prokurator działałby tam, gdzie sąd uważałby jego działanie za wymagane. Swoboda w tym zakresie dodatkowo wzmacnia samodzielną pozycję prokuratora w postępowaniu cywilnym. Prawo prokuratora do wstąpienia do postępowania nie zostało ograniczone, dlatego można wnioskować, że ma on prawo „wstąpić do każdego rodzaju postępowania wchodzącego w zakres postępowania cywilnego”²¹. Sąd ma obowiązek doręczać prokuratorowi „pisma procesowe i zawiadamiać go o wyznaczonych w sprawie terminach i posiedzeniach”, lecz dopiero od momentu, gdy zgłosi on swój udział w sprawie²².

Na podstawie art. 60 § 2 k.p.c. prokurator może wstąpić do postępowania poprzez zaskarżenie orzeczenia sądowego. Wstąpienie w ten sposób do procesu jest czynnością sformalizowaną i może być dokonane wyłącznie w formie zgodnej z przepisami postępowania cywilnego, według których wstąpienie do postępowania „następuje także przez złożenie wniosku o doręczenie wyroku wraz z uzasadnieniem”²³. Przepis ten przewiduje, że terminy do zaskarżenia orzeczeń sądowych, ustanowione dla stron, wiążą również prokuratora. Skutek, tj. fakt, że termin do zaskarżenia orzeczenia liczy się dla prokuratora od daty doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem, występuje, jeżeli „prokurator złożenie wniosku o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem połączy ze wstąpieniem do postępowania na podstawie art. 60 § 1”²⁴. Jeśli uzna on, że jego rola w postępowaniu jest zbędna, może przestać brać w nim udział. Wymaga to jednak, tak jak w przypadku przystąpienia do postępowania, wyraźnego oświadczenia, „że nie będzie brać dalszego udziału w sprawie”²⁵.

²¹ *Ibidem*.

²² A. Partyk, *Art. 60.4. Uprawnienia prokuratora*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe...*, *op. cit.*

²³ T. Szancilo, *op. cit.*

²⁴ A. Partyk, *Art. 60.5. Uprawnienia prokuratora*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe...*, *op. cit.*

²⁵ A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Art. 60. Przystąpienie do sprawy*, [w:] *idem, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2019

Prawa podmiotu, na rzecz którego prokurator wytoczył powództwo

W art. 56 k.p.c. określono, jakie prawa ma osoba, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo. Przepisem tym ograniczono też możliwości prokuratora w zakresie samodzielnego rozporządzania przedmiotem sporu. W sytuacji, gdy prokurator wytoczył powództwo na rzecz konkretnie oznaczonej osoby, sąd ma obowiązek zawiadomić ją o tym fakcie. Przepis precyzuje formę zawiadomienia: osoba ta ma zostać zawiadomiona poprzez doręczenie jej odpisu pozwu wniesionego przez prokuratora. Mimo że nie określono, w jakim terminie ma to nastąpić, należy przyjąć, że zawiadomienie powinno dotrzeć do tej osoby „przed pierwszym terminem posiedzenia wyznaczonego na rozprawę”, ponieważ takie doręczenie umożliwia jej wstąpienie do postępowania w charakterze powoda. Bez względu na to, czy osoba zdecyduje się na przystąpienie do postępowania, czy też nie, nie ma ona obowiązku zawiadamiania o tym sądu. Do momentu wstąpienia jest ona stroną postępowania, lecz wyłącznie w znaczeniu materialnym. Oznacza to, że o jej prawa toczy się proces i że jej bezpośrednio będzie dotyczył jego skutek. Taka osoba może przystąpić do postępowania aż do uprawomocnienia się orzeczenia kończącego sprawę, zarówno w pierwszej, jak i drugiej instancji, także po wydaniu wyroku częściowego lub wstępnego.

Osoba, która wstąpiła do postępowania w charakterze powoda, występuje jako strona w znaczeniu formalnym, ale jednocześnie zachowuje status materialny. Od chwili wstąpienia do procesu osoby, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo, należy odpowiednio stosować przepisy dotyczące współuczestnictwa jednolitego. Zarówno prokurator, jak i osoba, która wstąpiła do postępowania na prawach strony, mogą cofnąć powództwo. Co istotne, aby czynność ta była skuteczna, nie jest wymagana zgoda drugiego powoda, jednak jeżeli takiej zgody nie będzie, wówczas cofnięcie pozwu będzie skuteczne tylko wobec podmiotu, który złożył oświadczenie o cofnięciu powództwa²⁶. Stanowisko prokuratora w postępowaniu jest niezależne od stanowiska strony, do której przystąpił, dlatego ma on prawo podejmować wszelkie czynności procesowe bez zgody strony, a nawet w razie jej wyraźnego sprzeciwu²⁷. Aktywność prokuratora, jako organu państwa, powinna się koncentrować wokół ochrony praworządności i interesu społecznego, a więc jego decyzje nie mogą być zależne od opinii, które nie są spójne z celem jego udziału procesie, jaki wynika z art. 7 k.p.c.

²⁶ E. Marszałkowska-Krześ, *Art. 56. Pozycja prokuratora*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*

²⁷ A. Marciniak, *Art. 56. Pozycja prokuratora*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*

Związanie prokuratora zasadą res iudicata

Art. 58 k.p.c. stanowi, że wyrok prawomocny, który zapadł w sprawie wytoczonej przez prokuratora, ma powagę rzeczy osądzonej pomiędzy stroną, na rzecz której zostało wytoczone powództwo, a stroną przeciwną. Regulacja ta odnosi się do każdego rodzaju wyroku. Także w przypadku wytoczenia powództwa na podstawie art. 57 k.p.c. przeciwko wszystkim osobom będącym stronami danego stosunku prawnego wyrok będzie wiążący w stosunku do prokuratora. W takiej sytuacji nie ma on prawa ponownie wytoczyć powództwa o roszczenie objęte jego żądaniem w prawomocnie zakończonym postępowaniu, owe działanie stałoby bowiem w sprzeczności z zasadą *res iudicata*. Jeżeli strona samodzielnie wniosła pozew, a sąd go oddalił po merytorycznym zbadaniu, uznając, że nie zasługuje na uwzględnienie, prokurator nie ma prawa wytoczyć powództwa o to samo roszczenie z uwagi na powagę rzeczy osądzonej, która zachodzi także w przypadku oddalenia powództwa. Jeśli powództwo o zasądzenie świadczenia zostanie uwzględnione, zasada *res iudicata* będzie wiążąca także dla strony w znaczeniu materialnym, czyli takiej, o której prawa toczy się proces, bez względu na to, czy przystąpiła do sprawy. Jeśli jednak w sprawie o roszczenia majątkowe powództwo zostanie oddalone, strona będzie związana powagą rzeczy osądzonej tylko, o ile brała udział w sprawie toczącej się z powództwa prokuratora, czyli o ile w sprawie występowała w charakterze powoda. Jeżeli osoba ta nie brała udziału w sporze, może dochodzić kolejnym pozewem roszczeń, które nie zostały zasądzone, czyli co do których powództwo zostało przez sąd oddalone. Zatem powództwo „nie ma powagi rzeczy osądzonej w takim zakresie, w jakim zostało oddalone”²⁸.

Prokurator w postępowaniu szczególnym – zastosowanie przymusowego leczenia odwykowego

Prokurator występuje w wielu postępowaniach szczególnych. Jak zostało wcześniej wskazane, podstawą działania prokuratora w sprawach cywilnych z zakresu prawa rodzinnego o charakterze niemajątkowym są przepisy normujące postępowania szczególne. Jednym z przykładów takich postępowań jest postępowanie nieprocesowe w przedmiocie zastosowania przymusowego leczenia odwykowego. Prokurator na podstawie art. 26 ust. 3 Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi jest jako jeden z dwóch podmiotów upoważniony do występowania do sądu z wnioskiem

²⁸ A. Marciniak, *Art. 58. Powaga rzeczy osądzonej*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*

o wszczęcie postępowania w przedmiocie obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego²⁹. Upoważnienie ustawowe w tym zakresie jest związane z zadaniem prokuratora, jakim jest ochrona szeroko pojętego interesu społecznego. Zgodnie z Ustawą prokurator może złożyć wniosek o wszczęcie postępowania w przedmiocie leczenia odwykowego przeciwko konkretnie oznaczonej osobie; jednocześnie ustawodawca racjonalnie zawęził krąg podmiotów mogących wnioskować o wszczęcie takiego postępowania. Rozwiązanie to wyklucza inicjowanie tego rodzaju postępowań w złej wierze, w szczególności przez osoby pozostające w konflikcie z uczestnikiem. Sąd oddala wniosek pochodzący od osoby nieuprawnionej ustawowo do jego złożenia, nie poddając go merytorycznej analizie. Prokurator, pomimo oddalenia wniosku złożonego przez inną osobę, może złożyć go samodzielnie, gdyż nie jest związany uprzednim oddaleniem wniosku przez sąd. Aby w sprawie mogło zostać wydane postanowienie o skierowaniu uczestnika na leczenie odwykowe, musi zostać stwierdzony fakt uzależnienia, a także społeczna przesłanka ustawowa, inaczej wniosek nie zostanie uwzględniony³⁰. Zabieg legislacyjny, polegający na poszerzeniu zadań prokuratora przez umocowanie go do składania wniosku we wskazanym postępowaniu, był trafny. Z pragmatycznego punktu widzenia takie działanie zapobiega wpływowi osoby uzależnionej na społeczeństwo, a także może skutecznie przeciwdziałać przemocy w rodzinie.

Podsumowanie

De lege lata rola prokuratora w postępowaniu cywilnym jest znacząca. Kolejne nowelizacje na gruncie przepisów dotyczących tej materii eksponują go jako podmiot, który działa w postępowaniu na zasadach wyjątkowych, odmiennych od tych, którymi związani są zwykli uczestnicy. Fakt nieobjęcia przepisów dotyczących prokuratora obszerną nowelizacją z 7 listopada 2019 r. świadczyć może o stałym kształcie oraz pewnym ugruntowaniu prawa w tym zakresie. Prawo powinno być zmieniane tam, gdzie występuje taka konieczność. Natomiast instytucja prokuratora na gruncie postępowania cywilnego jest uregulowana w sposób pełny i nie wymaga istotnych zmian.

Umożliwienie prokuratorowi działania w procesie w dwóch formach pozwala na realizację celu jego aktywności. Dzięki temu, że ma on prawo

²⁹ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz.U. 1982 nr 35 poz. 230.

³⁰ Por. A. Partyk, *Powodowanie rozkładu pożycia rodzinnego jako podstawa zobowiązania do podjęcia leczenia odwykowego przeciwalkoholowego – w świetle orzecznictwa sądowego*, [w:] *Rodzina w systemie wsparcia i pomocy osobom z problemem alkoholowym*, red. D. Müller-Siekierska, J. Ratkowska-Pasikowska, K. Walczak-Człapińska, WUŁ, Łódź 2020, s. 72–73.

przyłączyć się do postępowania zarówno poprzez jego zainicjowanie, jak i wzięcie udziału w trwającym postępowaniu, podstawowe zadanie polegające na ochronie praworządności i interesu społecznego może być realizowane bez ograniczeń. Gdyby prokurator mógł jedynie wytaczać powództwa lub wnioski, a nie miał prawa przyłączać się do postępowania, ochrona praworządności byłaby realizowana połowicznie, ponieważ w wielu sprawach dopiero w toku okazuje się, że udział prokuratora jest zasadny.

Możliwość działania w postępowaniach o charakterze szczególnym jest rozwiązaniem korzystnym zarówno dla ogółu społeczeństwa, jak i arbitralnie dla uczestników postępowania. W takich sprawach udział prokuratora jest nieprzypadkowy. Wynikające z art. 7 cele, jakimi ten kieruje się, przystępując do postępowania lub je inicjując, są *de facto* uzasadnieniem ustawowego umocowania, w szczególności do składania wniosków w postępowaniu o przymusowe leczenie odwykowe. Zadania prokuratora nie mogłyby być realizowane w sposób pełniejszy niż poprzez działanie w sprawach, w których uczestnicy mogą wywierać wpływ i pozostawiać pewne piętno nie tylko na osobach najbliższych, ale na ogóle społeczeństwa. Dotychczasowe rozważania prowadzą do wniosku, że procedura cywilna pozbawiona instytucji prokuratora wymagałaby pewnego uzupełnienia. Nie można uznać go bowiem za podmiot zbędny, ponieważ jego funkcja sprowadza się do ochrony tego, co w demokratycznym państwie prawnym jest najważniejsze, czyli do ochrony praworządności. Instytucja prokuratora w sprawach cywilnych jest niedoceniana, lecz z biegiem czasu – także przez wpływ globalizacji na kształt prawa stanowionego – podejście to może ulec całkowitej zmianie.

Bibliografia

- Jędrejek G., *Legitymacja procesowa w postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1: *Komentarz. Art. 1–205*, red. A. Marciniak, C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Krześ-Marszałkowska, C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹*, t. 1, red. T. Szanciło, C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, M. Jędrzejewska, P. Grzegorzczak, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, red. O.M. Piaskowska, WKP, Warszawa 2020.
- Kosek M., *Powództwo prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego*, C.H. Beck, Warszawa 2016.

Markiewicz K., Torbus A., *Między prokuratorem a organizacjami pozarządowymi – udział podmiotów innych niż materialnie uprawnione (uwagi de lege lata i de lege ferenda)*, [w:] *Podmioty w postępowaniu cywilnym*, red. *idem*, C.H. Beck, Warszawa 2018.

Rodzina w systemie wsparcia i pomocy osobom z problemem alkoholowym, red. D. Muller-Siekierska, J. Ratkowska-Pasikowska, K. Walczak-Człapińska, WUŁ, Łódź 2020.

Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2019.

Akty prawne

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296.

Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2020 poz. 288.

Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze, Dz.U. 2016 poz. 177.

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz. U. 1982 nr 35 poz. 230.

Orzecznictwo

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 78/15, OSNC 2016, nr 12, poz. 139.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07, OSNC 2008, nr 11, poz. 122.

Wyrok SN z 23.2.2017 r., V CSK 248/16.

Abstract

The role of public prosecutor in civil proceedings

The role of public prosecutor in civil proceedings is not insignificant as it is important for protection of public interests and rule of law. The legislator perceived a real social need thus created a separate chapter for this issue in the Code of Civil Procedure. This matter is regulated mainly in the Code of Civil Procedure and in other acts. The public prosecutor's participation can be either obligatory or facultative. In principle, the circumstances and state of the matter decide if the public prosecutor participates in the case. The public prosecutor is responsible for checking if the case is in need of protection of a rule of law, citizens' rights or public interest. The final decision of participation in a civil proceeding lies with the public prosecutor. Therefore his decision is autonomous and independent of the court. The public prosecutor participates in many special civil proceedings such as, proceedings on a subject of compulsory addiction treatment where his role implements a postulate of protection of the family as the basic unit of society. The public prosecutor is the only entity in civil proceedings which in accordance with the intention of the legislator performs the functions indicated in the Code of Civil Procedure. The institution of the prosecutor in civil proceedings is

underestimated nonetheless the decision to introduce this matter to civil law system is advantageous to the interest of the public .

Key words: public prosecutor, civil procedure, proceeding, institution, rule of law, public interest, Court

Streszczenie

Rola prokuratora w postępowaniu cywilnym

Rola prokuratora w postępowaniu cywilnym pozostaje niebagatelna z punktu widzenia ochrony praworządności oraz interesu społecznego. Ustawodawca, mając na względzie rzeczywistą potrzebę wdrożenia tej materii na gruncie procedury cywilnej, przeznaczył na to odrębny rozdział Kodeksu postępowania cywilnego. Wskazana problematyka jest regulowana w szczególności w Ustawie Kodeks postępowania cywilnego, a także w innych aktach prawnych. Udział prokuratora może być obligatoryjny lub fakultatywny, jednak co do zasady to okoliczności i stan sprawy będą decydować o rodzaju udziału. Prokurator ma obowiązek zweryfikować, czy w sprawie zachodzi potrzeba ochrony praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. Ostateczna decyzja w kwestii przystąpienia do sprawy należy jednak do prokuratora. Decyzja ta jest zatem autonomiczna i niezależna od sądu. Prokurator występuje w postępowaniach szczególnych, takich jak postępowanie o zastosowanie przymusowego leczenia odwykowego, gdzie jego rola w pewnym stopniu realizuje postulat ochrony rodziny jako podstawowej komórki społecznej. Prokurator jest jedynym podmiotem w postępowaniu cywilnym, który zgodnie z zamysłem ustawodawcy spełnia wskazane w Kodeksie funkcje. Mimo że dotychczas jego rola w sprawach cywilnych była marginalna, to wprowadzenie tej instytucji jest rozwiązaniem korzystnym dla dobra interesu publicznego, ochrony praw obywateli i praworządności.

Słowa kluczowe: prokurator, procedura cywilna, postępowanie, instytucja, praworządność, interes społeczny, Sąd